

Citation:

C. Snouck Hurgronje, Levensbericht G.P.J Ferrand, in:
Jaarboek, 1934-1935, Amsterdam, pp. 223-228

LEVENSBERICHT

VAN

PAUL GABRIEL JOSEPH FERRAND

(22 Januari 1864—31 Januari 1935)

Gabriel Ferrand, aan wiens ongemeen werkzaam leven op 31 Januari, juist negen dagen na zijn eenenzeventigsten verjaardag, een plotseling einde kwam, was te Marseille geboren. Zijne opleiding, bestaande uit het aan de École Belzuna in zijne geboorteplaats gegeven onderwijs, gevolgd door studie van het Arabisch aan de litterarische faculteit te Algiers, wist hij in zijn latere leven zoo aan te vullen, dat hij tot de beste orientalisten van zijn land gerekend mag worden.

Reeds op drieëntwintigjarigen leeftijd trad hij in staatsdienst, en hij bekleedde gedurende ongeveer veertig jaren verschillende functies, meestal van consulaire aard, maar door bijzondere omstandigheden ook zulke, die meer het karakter van koloniale bestuursambten of wel van diplomatieke vertegenwoordiging vertoonden.

Van 1887 tot 1896 werkte hij op Madagaskar, juist in de overgangperiode, waarin dit eiland van een twistappel tusschen Engeland en Frankrijk, eerst tot Fransch protectoraat, weldra tot Fransche kolonie werd. In die tien jaren heeft Ferrand met zijn tijd gewoekerd, diepgaande studie gemaakt van taal, land en volk, en eene massa bouwstoffen verzameld, die hij in lateren tijd geleidelijk zou verwerken. De door Van der Tuuk reeds aangetoonde verwantschap van het Malagassi met de talen van Indonesië, gepaard met enkele gegevens in de Malagassische volksoverlevering, deden Ferrand besluiten de studie, aanvankelijk van het Bataksch,

vervolgens van het Javaansch en Maleisch en tot op zekere hoogte van alle bekende talen van Indonesië ter hand te nemen, en hierdoor werd hij van zelf gedwongen, ook de Europeesche talen, waarin de hulpmiddelen tot het aanleeren dier taaleigens geschreven waren, o.a. het Nederlandsch, te beoefenen.

Nadat Madagaskar kolonie was geworden en Ferrand daar nog medegewerkt had om de fundamenteën van de bestuursorganisatie te vestigen, werd hij gedurende een paar jaren (1896—98) met de vertegenwoordiging der Fransche belangen in Siam belast. Misschien heeft deze omstandigheid medegewerkt om hem van de studie der geschiedenis van het Verre Oosten in den ruimsten zin des woords voortaan zijn levenswerk te doen maken. Te Bangkok en aan de Mekong bevond hij zich immers in de nabijheid van het arbeidsveld der zoo verdienstelijke École Française d'Extrême Orient, welker publicaties voortaan zijne volle aandacht hadden. Toch bleef de Oost-Indische Archipel voor hem het centrale punt, sedert het vaststond, dat emigratie van daar uit, met name uit Sumatra, belangrijk tot de bevolking van Madagaskar had bijgedragen en de ontwikkeling van dat eiland in hooge mate had bepaald ¹⁾.

Drie jaren van consulaire dienst in Perzië (Bender Boesjier en Resjt), die op de twee jaren in Siam volgden, brachten in de richting van Ferrand's studiën geen verandering; in de overlevingen ook van dat land speelde het Verre Oosten zijne rol.

Nu volgden tien in zekeren zin rustige jaren (1901—'11) van ambtelijke werkzaamheid te Stuttgart, die voor wetenschappelijk werk van zekeren omvang tijd beschikbaar liet. Reeds op Madagaskar was Ferrand's pen nu en dan voor de wetenschap aan

¹⁾ Reeds in den tijd van zijn verblijf op Madagaskar had Ferrand eene nieuwe, van eene inleiding en critische aantekeningen voorziene uitgaaf van het zeventiende eeuwse Malagassi-woordenboek van De Flacourt in het licht gegeven. Een samenvattend overzicht van Ferrand's inzichten op linguïstisch gebied geeft zijn hoofdstuk van het onder leiding van A. Meillet en Marcel Cohen gepubliceerde werk *Les Langues du Monde*, getiteld: *Langues Malayo-Polynésiennes*.

het werk geweest; hare productiviteit op dit gebied is met de jaren steeds toegenomen. In de Stuttgartsche periode had de linguïstiek de overhand: de *Essai de phonétique comparée du Malais et des dialectes malgaches* vormde den hoofdschotel, waaromheen zich verscheidene studiën over détailquaesties groepeerden. In dezen tijd verscheen ook in de *Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van N.I.* de beschrijving van een door Ferrand voor 't eerst ontcijferd handschrift der Bibliothèque Nationale te Parijs, bevattend een in de zeventiende eeuw door een inboorling van Madagaskar samengesteld Nederlandsch-Malgassisch glossaar in Arabisch schrift, bestemd om den Malagassen het verkeer met Nederlandsche kooplui te vergemakkelijken. Maar in hetzelfde tijdperk verscheen o.a. ook eene meer historische studie over Malaka, Malayu en Malayur, die blijk gaf van eene ongewone belesenheid in de litteratuur betreffende de geschiedenis van het Verre Oosten, zoowel de Oostersche als de Westersche bronnen en de door anderen daarover gepubliceerde studiën.

Die geschiedenis was het onderwerp van de talrijke, later door Ferrand geschreven studiën, waarbij de vergelijkende linguïstiek als hulpwetenschap dienst bleef doen en de zich allengs uitbreidende talenkennis van Ferrand hem zeer te stade kwam. Hij volgde daarbij eene eigenaardige wijze van werken. Hij legde zijnen lezers alle teksten, die op het behandelde onderwerp betrekking hadden, in Fransche vertaling voor; deels maakte hij die vertalingen zelf of verkreeg ze van de beste deskundigen, deels verbeterde hij bestaande weergaven. Daaraan voegde hij critische aantekeningen toe, en ten slotte de conclusies, waartoe de studie hem aanleiding had gegeven. Men denke hierbij niet aan compilatie zonder meer; niet alleen openden de critische aantekeningen vaak nieuwe gezichtspunten, maar ook de eindconclusies weken soms van die van Ferrand's voorgangers, die misschien niet zoo al die teksten gelijk onder de oogen gehad hadden, aanmerkelijk af.

- Zóó schreef Ferrand in 1913 en 1914, de jaren zijner werkzaamheid als handelsattaché bij het Fransche gezantschap te Berlijn zijn

tweedeelige boek *Relations de voyages et textes géographiques arabes persans et turcs relatifs à l'Extrême Orient du VIIIe au XVIIIe siècles, traduits, revus et annotés* volgens diezelfde methode, zóó nog menig ander geschrift, dat alle beschikbare licht moest werpen op den oorsprong der rijken van het Verre Oosten, hunne onderlinge politieke betrekkingen, hun handelsverkeer, de zeereizen, die tusschen hen in de middeleeuwen en later werden ondernomen. Zóó stelde hij in 1922 uit een groot aantal teksten in negen talen eene geschiedenis samen van het Sumatraansche rijk Çrivijaya, welks bestaan gedurende minstens zes middeleeuwen in het tegenwoordige Palembang kort te voren door zijn landgenoot Coedès ontdekt was, nadat van zijn vroegeren luister, door het ontbreken eener eigen geschreven historische litteratuur, zelfs geen spoor in de herinnering was overgebleven.

Toen hij dat merkwaardige boek in het licht gaf, kon hij reeds als Ministre Plénipotentiaire de France in ruste geheel vrij over zijn tijd beschikken. Gedurende de eerste oorlogsjaren was hij Consul-Generaal te New-Orléans geweest en had zich daar beijverd om zijn land van hetgeen het uit Amerika noodig had te voorzien. Na den oorlog noopten familieomstandigheden hem in zijn land te blijven en vestigde hij zich te Parijs. Zijn werkelijke staatsdienst had toen opgehouden; wel heeft hij soms als plaatsvervanger cursussen gegeven aan de *École des Hautes Études* en verder kostte hem de redactie van het *Journal Asiatique* een deel van zijn tijd. Maar overigens kon hij van 1917 af de hem in zoo hooge mate eigen liefde tot de wetenschap vrijelijk botvieren.

Behalve tal van kleinere bijdragen van allerlei aard gaf hij in hetzelfde jaar, waarin zijn Çrivijaya verscheen, eene geïllustreerde Fransche vertaling uit van de in 851 te boek gestelde reisbeschrijving van den Arabischen koopman Sulayman door Indië en China, en in 1925 den Arabischen tekst van eene merkwaardige reisbeschrijving van een Arabier uit Spanje uit de 12de eeuw.

Zijne met de jaren toegenomen concentratie op den Oost-Indischen Archipel heeft tot natuurlijk gevolg gehad, dat hij onze

vaderlandsche wetenschap groote diensten heeft bewezen, gelijk hij zijnerzijds niet moede werd, zijne verplichting aan Nederlandsche geleerden dankbaar te erkennen. Uit de wetenschappelijke relaties, die hij in ons land had, kwamen hartelijk vriendschappelijke voort. Hij had ons land en zijn bewoners lief en verzuimde geen gelegenheid om daarvan blijk te geven. Met een verheugden glimlach placht hij eraan te herinneren, hoe hij in 1898 in Siam, wegens afwezigheid van den vertegenwoordiger van Nederland tijdelijk met diens functies belast, eene receptie had gegeven ter gelegenheid der troonsbestijging onzer Koningin, en de gelukwenschen der prins en ministers in ontvangst had genomen.

Hij was de getrouwste buitenlandsche bezoeker van de gewoonlijk alle twee jaren gehouden congresjes van ons jonge Oostersch Genootschap in Nederland, en nog in Januari schreef hij mij, stellig voornemens te zijn, ook in dit jaar daartoe naar Leiden te komen. Met warmte verdedigde hij eens de fonetische competentie van onzen Frederik de Houtman in diens in 1603 te Amsterdam gedrukte *Spraeck- ende Woordboeck van het Malagassi* tegen de juist van hunne eigen incompetentie getuigende aanmerkingen der gebroeders Grandidier.

Zijn daarstraks genoemde werk *l'Empire Sumatranais de Crivijaya* draagt tot opschrift de eenvoudige dedicatie: „*A la mémoire de Hendrik Kern*”, maar het eindigt met de volgende woorden: „Cet article a été écrit en pieux hommage à la mémoire de Hendrik Kern. Le maître regretté auquel l'Institut Royal de la Haye élève le beau monument, *perennius aere*, que sont les *Verspreide Geschriften*, était un orientaliste illustre; mais il fut aussi un grand citoyen, épris de vérité et de justice, inflexible en matière de droit et d'honneur, affectueux et tendre dans son milieu familial, fidèle et dévoué à ses amis et ses élèves, inlassablement obligeant à tous, ainsi qu'en peut témoigner, avec bien d'autres, le signataire de ces lignes. Le savant était, chez lui, de premier ordre; l'homme fut toujours égal au savant. Tel parmi nous son souvenir demeure, admirable modèle et perpétuel enseignement”.

Deze woorden, die zoowel den „signataire” als den beschrevene eeren, schijnen mij wel geschikt om er dit *in-memoriam* mede te besluiten. Laat mij eraan toevoegen, dat op 31 Januari Frankrijk een zijner trouwste dienaren, de wetenschap van het Oosten een harer kundigste beoefenaars, Nederland een beproefd vriend verloren heeft.

C. SNOUCK HURGRONJE